

Розділ II

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ

УДК 37.013.3.018.46

Білик Надія Іванівна – кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри педагогічної майстерності
Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної
освіти імені М.В. Остроградського
E-mail: nbilyk@rambler.ru

РЕГІОНАЛЬНА ОСВІТНЯ СИСТЕМА ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. є: підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [6]. Виходячи із зазначеного вище, самостійність регіонів України у виборі освітньої стратегії дозволяє продуктивніше здійснювати вибір засобів, методів і форм безперервної післядипломної педагогічної освіти в інтересах населення та економіки регіону, виходячи із ситуації, інфраструктури освіти, її організаційно-управлінського потенціалу та перспективних завдань із урахуванням зовнішнього оточення, соціально-економічних та інших факторів.

Разом з тим дослідження проблем підвищення кваліфікації показує, що в практиці цієї системи зберігається тенденція оновлення перш за все всього змісту курсової підготовки й переважання традиційних форм і методів навчання. Спроби задовольнити індивідуальний освітній запит педагога через діагностику інтересів слухачів виявляються малоефективними. Звідси робимо висновок, що існуюча система підвищення кваліфікації не забезпечує всебічність і безперервність освіти педагога, а активність слухачів у процесі курсової підготовки майже не розвивається. Необхідна така організація процесу підвищення кваліфікації, яка забезпечить прояв і вдосконалення суб'єктних якостей педагога в умовах курсової підготовки, сприятиме розвитку його освітньої активності.

Різні аспекти функціонування регіональної освітньої системи (РОС) знайшли відображення в наукових дослідженнях Л. Ващенко, М. Дарманського, Г. Єльникової, Б. Жебровського,

Л. Даниленко, І. Жерносека, І. Зязюна, Н. Клокар, В. Маслова, А. Новікова, В. Олійника, Н. Островерхової, Н. Погрібної, О. Попової, Н. Протасової, Т. Сорочан, П. Худоминського та ін.

Теоретична база для розроблення програм розвитку регіональних освітніх систем представлена в дисертаційних дослідженнях, які з'явилися в останні 10 років (Ю. Калиновського, В. Котячої, Г. Лотванової, І. Проданова, Л. Рогозіної, В. Скворцова, В. Сквороднікова, В. Штурби та ін.). Однак питання регіональної освітньої системи як фактору сталого розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оволодіння цим досвідом досліджені ще недостатньо.

Мета статті – проаналізувати положення про регіональну освітню систему та визначити її шляхи реалізації як фактору сталого розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Державна регіональна політика – це сукупність заходів, засобів, механізмів, інструментів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для створення повноцінного життєвого середовища для людей на всій території України та забезпечення високого рівня якості життя людини, просторової єдності, сталого розвитку держави та її регіонів [8].

Тому регіональна освітня система підвищення кваліфікації повинна характеризуватися великою гнучкістю, варіативністю, різноманітними підходами, формами та методами навчання. У цьому напрямку пріоритет потрібно віддати освітнім закладам післядипломної педагогічної освіти, що покликані вдосконалювати фахову майстерність педагогічних працівників.

За П. Пасюковим [7], регіональна освітня система – це система розповсюдження інформації, це підтримка законодавчого забезпечення регіонального освітнього ринку, це постійна підтримка заходів щодо розвитку інноваційної діяльності, це воля і прагнення до організації. Основний напрям сталого розвитку регіональної освітньої системи – підвищення її продуктивності та авторитету: професіоналізація в області регіональної освітньої політики та менеджменту. Специфіка полягає в пошуку синтезу, тобто якісно нових смислів, прагнення до компромісів у її різноманітних формах, до діалогізації регіональної освітньої політики, нової організації освіти, спрямованість на продовження пошуку теоретичних і практичних відповідей на питання, пов'язані з процесом становлення регіональних освітніх систем в єдиному освітньому просторі України.

Система підвищення кваліфікації педагогічних працівників певного регіону є регіональною освітньою системою, яка гарантує стабільний результат удосконалення їхньої педагогічної майстерності. Отже, регіональна освітня система підвищення кваліфікації педагогічних працівників – це сукупність освітніх

програм, концепцій, які задовольняють запити груп населення на даній території і забезпечують стабільність результатів освітньої діяльності [1; 2].

Провідними ідеями нашого дослідження є теоретичні положення про роль науково-педагогічного потенціалу регіонів у реалізації регіональної освітньої політики, безперервну післядипломну педагогічну освіту як соціально-педагогічний процес професійного становлення та самореалізації особистості, розвиток регіональних освітніх систем як спосіб виявлення, розв'язання суперечностей, що існують у цілісній системі освіти України. Водночас *теоретична значимість* дослідження полягає в тому, що пропонується концепція дозволяє, з одного боку, забезпечити розвиток післядипломної педагогічної освіти в регіоні, з іншого – прогнозувати освітню стратегію регіону у формуванні системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників з урахуванням регіональних відмінностей. *Практична значущість* дослідження полягає в тому, що отримані результати дозволяють об'єктивізувати та впорядкувати підготовку і підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Ці результати можна використовувати при розробленні регіональних програм розвитку безперервної післядипломної педагогічної освіти, кваліфікаційних характеристик педагогічних працівників, навчальних програм (основних і додаткових), навчально-методичних посібників, змісту профільованих курсів підвищення кваліфікації і процедур атестації фахівців.

А. Лебедева, досліджуючи на практиці проблему андрагогічного підходу у післядипломній освіті, отримала дані, що свідчать про певні якості, що притаманні слухачам курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у тому числі, й учителям математики. Серед них: відсутність психологічних настанов на глибоке й всебічне навчання, неготовність виступати в ролі учня; прагматичний підхід і завищені вимоги до змісту навчального матеріалу, певний скептицизм щодо результативності курсової підготовки; інтерес до нової інформації, але не завжди достатнє розуміння, де й коли її можна використовувати; прагнення до конкретики, здобуття консультативних відповідей на питання, що пов'язані з певними професійними ситуаціями; перевага стислого терміну навчання, бажання займатися за індивідуальними програмами, прагнення певних освітніх форм (перевага віддається традиційним пасивним формам, в основному, лекціям) і, в той же час, відсутність навичок навчатися в умовах аудиторії; особистісна й службова амбітність, але не завжди адекватне оцінювання власних знань і досягнень у професії; перевалювання власної думки і нетерпимість до іншої точки зору з будь-якої проблеми; невміння слухати й чути, що сформувалося внаслідок звички постійно говорити самому; швидка стомлюваність і, як наслідок,

розсіяна увага і невміння зосередитися; комплекс «переваги» над іншими і побоювання опинитися неуспішним учнем, почуття страху (зазвичай на підсвідомому рівні) піддатися критиці з боку викладача або однокурсників; обтяженість особистісним і професійним досвідом, критичне порівняння його і зіставлення з ним навчального матеріалу, що пропонується; швидка втрата ентузіазму після закінчення курсів і неготовність застосовувати отримані знання на практиці в своїй освітній установі, повернення у звичне русло роботи; упередження щодо науково-дослідної роботи, небажання бачити в ній основу практичної діяльності, прагнення отримувати навчально-методичні матеріали у готовому вигляді; різномірність аудиторії за віковим складом, особистісними якостями, рівнем підготовленості, колом інтересів, особливостями професійної діяльності тощо [5].

Отже, з таким контингентом працюють усі регіональні освітні системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Вищезазначені особливості, що притаманні слухачам курсів підвищення кваліфікації, вивчає андрагогіка, яку розуміють як теорію навчання дорослих, що науково обґрунтовує спільну діяльність тих, хто навчається, і тих, хто навчає, за напрямом визначеної мети, завдань, змісту, форм і методів навчання щодо організації, технології та здійснення процесу навчання дорослих людей.

Для нашого дослідження важливі результати дослідно-експериментальної роботи, яку провела А. Глазиріна [4] щодо вивчення професійних запитів і очікувань учителів, які проходять курсову підготовку в системі підвищення кваліфікації: із 328 опитуваних 15 % було вчителів вищої кваліфікаційної категорії, 31 % – першої, 43 % – другої, 11 % – спеціалістів. Учителі загальноосвітніх середніх шкіл визнають, що рівень їхніх професійних знань далекий від бажаного (72 %), але не бачуть на даний час шляхів і умов для ефективного вдосконалення (59 %). Із тих, хто вважає рівень свого професіоналізму задовільним – 80 % визнають, що самовдосконалення ефективніше у вирішенні конкретної педагогічної проблеми, але вони не зможуть самостійно виділити час і зусилля для вирішення цієї проблеми. Отримані дані засвідчують про те, що, з одного боку, 60,7 % учителів вважають, що процес підвищення кваліфікації неефективний і непотрібний, а 22,9 % – погоджуються з тим, що цей процес необхідний, але має проводитися іншими методами та відповідати сучасним вимогам.

Сучасні заклади післядипломної педагогічної освіти не мають можливості надати допомогу в самостійному вирішенні педагогічних проблем учителями з причини заформалізованості діяльності, відсутності спеціалістів, і школа не має цих можливостей і повноважень. Не дивлячись на те, що більшість працівників освіти висловлюються незадовільно про відповідність

змісту підвищення кваліфікації сучасним вимогам, однак ця думка у більшій мірі суб'єктивна, так як більшість опитуваних при аналізі проблем не може достатньо чітко сформулювати ні змісту проблеми, ні її причини. Це пов'язано із розмиванням у педагогічному середовищі цілей не тільки освіти в цілому, але й підвищення кваліфікації зокрема. Причому, чим вища кваліфікаційна категорія і більший педагогічний стаж педагога, тим більша у нього потреба у нових предметних знаннях (до 80 % у вчителів вищої кваліфікаційної категорії і стажу роботи понад 15 років). 42 % слухачів відмічають головним завданням системи підвищення кваліфікації вивчення нових методик і технологій навчання. Більше всього про це хотіли би дізнатися вчителі іноземної мови (80 %), математики (75%), історії та літератури (64 %), трудового навчання (52 %). Низька мотивація у вивченні нових методик була виявлена у спеціалістів (27 %) і вчителів зі стажем роботи понад 30 років.

Проблема вміння організувати роботу з учнями займає четверте місце. Понад половину респондентів (52 %) хотіли б отримати допомогу з цього питання, особливо вчителі малокомплектних шкіл, вихователі спеціальних навчальних закладів, учителі трудового навчання, музичного, образотворчого мистецтва. У цьому напрямі з метою реалізації положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., відповідно до листа ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України від 26.06.2012 р. № 01-02/392 «Про рекомендації щодо участі у заходах науково-методичного супроводу професійного розвитку керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у межах діяльності Консорціуму закладів післядипломної освіти в 2012/2013 навчальному році» була створена Полтавська регіональна школа новаторства (РШН) керівних, науково-педагогічних та педагогічних працівників і розроблене її Положення.

Педагогічна проблема РШН – «Впровадження технологій новаторської діяльності в контексті розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у післядипломній освіті». Метою її діяльності є посилення новаторського руху в освітньому просторі регіону, виявлення, популяризація педагогічних технологій, проєктів тощо та всебічне впровадження їх у педагогічну практику, підвищення фахового рівня керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти Полтавської області.

Діяльність РШН здійснюється за такими напрямками: розвиток професійної компетентності педагогічних працівників, підвищення результативності та якості навчально-виховного процесу завдяки впровадженню нових педагогічних технологій і методик науково-методичного забезпечення діяльності освітніх округів в умовах реформування освітньої галузі; визначення актуальних

потреб щодо науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності педагогічних працівників; організація підвищення професійного рівня слухачів РШН на науково-методичних засадах шляхом залучення до роботи в ній науковців та фахових викладачів і методистів; нові форми впровадження і поширення передового педагогічного досвіду як необхідна умова створення інноваційного освітнього середовища; бібліотеки Полтавщини на допомогу розвитку освіти в регіоні; діяльність методичних служб в умовах єдиного освітнього простору; організація роботи зональних шкіл новаторства (ЗШН) Полтавського регіону.

Регіональна школа новаторства тісно співпрацює із 11-ма ЗШН, що створені на базі рай(міськ)методкабінетів визначених управлінь освіти виконавчих комітетів і відділів освіти міських рад і райдержадміністрацій. Основними завданнями РШН і ЗШН є: вивчення й популяризація інноваційних педагогічних технологій, вирішення проблем оновлення й модернізації науково-методичного забезпечення навчальних закладів області; пропаганда перспективних моделей новаторського досвіду з актуальних проблем педагогічної та управлінської діяльності; підвищення фахової компетентності й педагогічної майстерності педагогічних та управлінських кадрів; організація професійної взаємодії та співпраці фахівців із питань післядипломної педагогічної освіти з різних регіонів України, обмін досвідом роботи; сприяння створенню інноваційного освітнього простору післядипломної педагогічної освіти через упровадження досягнень психолого-педагогічної науки в освітній процес навчальних закладів області.

Одним із інформаційних партнерів РШН є Всеукраїнський науково-практичний освітньо-популярний журнал «Імідж сучасного педагога». З метою науково-методичного супроводу професійного розвитку керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників за 2012–2013 рр. були видані такі тематичні спецвипуски: «Реалії продуктивної освіти»; Реалізація компетнісного підходу у початковій освіті»; «Професійний розвиток педагога в Україні та зарубіжжі»; «Інформатична компетентність педагога»; «Модернізація післядипломної педагогічної освіти», «Новаторський рух у післядипломній педагогічній освіті України».

П. Пасюков зазначає, що все-таки основою сучасної освіти є вибір індивідуальної освітньої траєкторії – учнем, освітньої технології – вчителем, освітньої програми – навчальним закладом, моделі освіти – регіоном, а основним засобом розвитку мотивів вибору в сучасних умовах є гуманітаризація освіти [7].

Отже, сучасні умови життя потребують від учителя ще однієї сторони професійної компетентності – вміння організувати власне навчання. На наш погляд, це самопроекування розвитку професіоналізму фахівця в регіональній освітній системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників через діяльність

зональних шкіл новаторства керівних, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників конкретного району [3].

Нині вчителю необхідно володіти певним спектром знань, умінь і навичок самодіагностики, вмінні планувати, оцінювати та коригувати процес свого навчання, відбирати зміст, форми, методи, засоби навчання відповідно власних освітніх потреб та професійно-особистісних якостей.

Тому поява РШН і ЗШН – це вияв необхідності сучасного ефективного науково-методичного супроводу системи післядипломної педагогічної освіти для вирішення завдань розвитку й забезпечення стратегічних і тактичних дій щодо постійного вдосконалення фахової майстерності освітян окремого регіону.

Таким чином, регіональна освітня система підвищення кваліфікації педагогічних працівників є фактором сталого розвитку, що визначає вибір різноманітних моделей підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки педагогічних кадрів: постійна зміна зовнішнього середовища і необхідність адаптації до цих змін; постійне ускладнення професійної діяльності; підвищення значення фактора часу (підвищення оперативності дій вимагає нового підходу до методів навчання та управління); низька ефективність загальноприйнятих форм кооперації при вирішенні виникаючих проблем; наявність міжорганізаційних систем інформації та комунікації.

Перспективи подальших досліджень щодо аналізованого напрямку полягають у сприянні створенню регіональних і міжрегіональних шкіл новаторства керівних, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників в Україні.

Література

1. Білик Н.І. Андрагогічна позиція Регіональної школи новаторства / В.В. Зелюк, Н.І. Білик // Імідж сучасного педагога. – 2013. – № 8-9. – С. 9-14.
2. Бильк Н.И. Региональная образовательная система повышения квалификации: реалии и перспективы / Н.И. Бильк // Образование Минщины. – 2011. – № 6(35). – С. 29-31.
3. Білик Н.І. Самопроекування розвитку професіоналізму фахівця в системі підвищення кваліфікації регіону / Н.І. Білик // Теорія та методика управління освітою: електронне фахове видання. – 2010. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11bilhqr.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Глазырина А.В. Андрагогический подход к развитию образовательной активности педагога в процессе повышения квалификации : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Алла Владимировна Глазырина. – Йошкар-Ола, 2006. – 156 с.
5. Лебедева А.І. Андрагогічний підхід у післядипломній освіті вчителів математики / А.І. Лебедева // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 2 (12) 2012 – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2012. – 222 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/18606>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 1 (8) 2014

року // Відкритий урок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <osvita.ua>legislation/other/36322/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

7. Пасюков П.Н. Региональная образовательная система как фактор устойчивого развития непрерывного физкультурно-педагогического образования: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Петр Николаевич Пасюков. – Челябинск, 2000. – 366 с.

8. Якухно І.І. Наукові основи інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти: монографія / І.І. Якухно. – Житомир: Полісся, 2010. – 524 с.

Билык Надежда Ивановна – кандидат педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогического мастерства Полтавского областного института последипломного педагогического образования им. Н.В. Остроградского

E-mail: nbilyk@rambler.ru

РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

Аннотация. Рассмотрена проблема формирования понятия «региональная образовательная система» и определены пути его реализации как фактора устойчивого развития повышения квалификации педагогических работников.

Установлено, что региональная образовательная система повышения квалификации – это совокупность образовательных программ, концепций, которые удовлетворяют запросы педагогических работников на данной территории и обеспечивают стабильность результатов образовательной деятельности.

Ключевые слова: региональная образовательная система, устойчивое развитие, повышение квалификации, региональная школа новаторства, зональная школа новаторства.

Bilyk Nadia – Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor, Professor of the Pedagogical Mastery Department, Poltava Regional Institute for Postgraduate Pedagogical Education named after N. Ostrogradskiy

E-mail: nbilyk@rambler.ru

REGIONAL EDUCATIONAL SYSTEM AS A FACTOR OF SUSTAINABLE IMPROVEMENT OF EDUCATORS' PROFESSIONAL SKILLS

Summary. Paper deals with forming of the notion «regional educational system» and defines ways of it realization as a factor of sustainable improvement of professional educators' skills. It is proved that regional educational system of professional skills improvement is a set of educational programs and concepts those are solved the requests of pedagogues at specified territory and served for the stability of the educational results.

Regional educational system of professional skills improvement should be more flexible, variable, different approaches and methodologies. This process should be served by in-service teachers training institutions, those aim is to master professional skills of educators on the basis of regional area-based

schools of innovation of leaders, scientists, research and educational personnel, pedagogues. Thus, regional system of professional skills improvement educational personnel is a factor of sustainable development, that determines the choice of the different models of professional skills improvement and pedagogues professional retraining: constant changing of the areas of professional activities; rising of the time factor (rising of action efficiency need new methodology and management); low efficiency of adopted forms of cooperation to solve problems; presence of inter-organizational systems of information and communication.

Key words: *regional educational system, sustainable development, professional skills improvement, regional school of innovation, area-based school of innovation.*

Bibliography

1. Bilyk N.I. Andragogichna pozycja Regional'noi shkoly novatorstva / V.V. Zeljuk, N.I. Bilyk // Imidzh suchasnogo pedagoga. – 2013. – № 8–9. – S. 9-14.
2. Bilyk N.I. Regional'naja obrazovatel'naja sistema povyshenija kvalifikacii: realii i perspektivy / N. I. Bilyk // Obrazovanie Minshchiny. – 2011. – № 6(35). – S. 29–31.
3. Bilyk N.I. Samoproektuvannja rozvytku profesionalizmu fahivcja v systemi pidvyshchennja kvalifikacii regionu / N.I. Bilyk // Teorija ta metodyka upravlinnja osvitoju: elektronne fahove vydannja. – 2010. – № 5. – Rezhym dostupu: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11bilhqr.pdf>
4. Glazyrina A.V. Andragogicheskij podhod k razvitiyu obrazovatel'noj aktivnosti pedagoga v processe povyshenija kvalifikacii : dis. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 / Alla Vladimirovna Glazyrina. – Joshkar-Ola, 2006. – 156 s.
5. Lebedieva A.I. Andragogichnij pidhid u pisljadyplomnij osviti vchyteliv matematyky / A.I. Lebedieva // Naukovi pracj Donets'kogo natsional'nogo tehničnogo universytetu. Serija: Pedagogika, psihologija i sociologija. Vypusk 2 (12) 2012 – Donetsk: DVNZ «DonNTU», 2012. – 222 s. – Rezhym dostupu: <http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/18606>
6. Natsjonal'na strategija rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku // Vidkrytyj urok. – Rezhym dostupu: osvita.ua/legislation/other/36322/
7. Pasjukov P.N. Regional'naja obrazovatel'naja sistema kak faktor ustojchivogo razvitiya nepreryvnogo fizkul'turno-pedagogičeskogo obrazovanija: avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk: spec. 13.00.04 / Petr Nikolaevich Pasjukov. – Cheljabinsk, 2000. – 366 s.
8. Jakuhno I.I. Naukovi osnovy innovacijnogo rozvytku pisljadyplomnoj pedagogičnoi osvity : monografija / I.I. Jakuhno. – Zhytomyr : Polissja, 2010. – 524 s.

УДК 378+ 37.012

Ващук Олена Василівна – аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка
E-mail: Lena.vashchuk.75@mail.ru

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Успіх розвитку суспільства та престиж держави визначаються результатами творчої діяльності всіх громадян. У зв'язку з цим